

En laat ons niet vergeten, wat prof. Diepenhorst eens schreef (48):

„Dat is de dwaling van groote groepen Christenen, predikanten en gemeenteleden in Duitschland, dat zij de idee van den totalen staat aanvaarden, in de naïve veronderstelling, dat met „betrekking tot de kerk en het geestelijk leven „die idee geen toepassing zou vinden.
„Zwemmen en droog blijven tegelijk wilden zij.
„Zelfs de beste Nederlandsche waterrot vermag dit niet.”

Tot zoover de schrijver. De Nederlandsche initiatiefnemers, bovenvermeld, zullen wel probeeren, ons te doen zwemmen zonder de illusie zelfs ons te gunnen van droog te blijven.

Er gebeuren in Nederland ernstige dingen, stap voor stap. Maar ze gebeuren. Bismarck zei eens: Holland annexeert zichzelf. Daarin vergiste hij zich. Maar er blijken wel Nederlanders te zijn, die het probeeren.

K. S.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Ook het Calvinisme en . . . de techniek?

III.

§ 3. „Hoe kan het technische ding ontstaan?”

Zooals werd betoogd, geeft en begunstigt de natuur de mogelijkheden uit haar te voorschijn te brengen, dingen waarmede iets anders en meer gedaan kan worden dan de natuur het van zich zelf doet. Het is de mensch, die dit nieuwe bewerkstelligt. Hij is in staat de reeds in aanleg aanwezige technische mogelijkheden te realiseren. Hij is het, die de technische hoedanigheden uit de Schepping te voorschijn brengt. Door zijn toedoen „komt de machine in beweging”; „zendt de lamp licht uit”; „ziet de mensch de planeten vergroot voor zich”; „wijkt de koorts voor het geneesmiddel”.

Hoe is dat mogelijk? Dat uit de natuur-zijden van de werkelijkheid, dingen ontstaan van eigen aard, die in de menselijke samenleving elk een bepaalde werking vermogen uit te oefenen. Vanwaar die synthese (verbinding) met een volkomen nieuwe kwaliteit? Althans eens nieuw in historisch opzicht. Of beter gezegd, daar God zelf in Zijn Scheppingsorde de mogelijkheid tot deze synthetische activiteit gelegd heeft, hoe kan rekenschap gegeven worden van de verbinding, welke de techniek legt tussen het geschapene enerzijds en de kwaliteit van het technische anderzijds?

Met behulp van een praktisch geval is het mogelijk te verduidelijken wat precies wordt bedoeld.

Montgolfier, de uitvinder van de luchtballon, stookte bij zijn historische proef op 5 Juni 1783 te Annonay en opnieuw op 20 September d.a.v., toen hij de proef herhaalde voor den koning te Versailles, onder den ballon een stroovuur, waarop hij klein gesneden wol

wierp om een groote hoeveelheid rook te maken. Hij was n.l. op het denkbeeld gekomen om dien rook op te vangen in een omhulsel van lichte stof, die door den rook mee omhoog genomen zou worden. Deze gedachtencombinatie, om bewegenden rook in een ballon te vangen, met de bedoeling, dat deze door den rook zou worden meegenomen, was een nieuwe gedachte, een op dat moment denkbeeldige, fantastische mogelijkheid, welke inderdaad werd gerealiseerd. Hoe wel Montgolfier zich op onbekend gebied bevond, sloeg hij toch het goede pad in, zelfs op grond van een foutieve overweging. De natuurkundigen, die zijn proefballon inderdaad zagen opgaan, begrepen de eenvoudige oorzaak van het verschijnsel, zoodat het verwekken van rook in het vervolg achterwege kon blijven.

Dit historisch gebeuren geeft weer, dat door den mensch uit de Schepping iets nieuws, hier het opstijgen in de lucht, wat in 1781 nog door den bekenden astronoom Lalande voor onmogelijk werd verklaard, via de technische acte, kan worden „gehaald”, „onthuld”. De Schepping is voor een ontplooiing vatbaar, in nog ongekende richtingen. Blijkbaar wordt in de technische acte verband gelegd, synthese aangegaan tussen het geschapene, het potentiële aanwezige enerzijds en de oplossing, het technische ding met zijn werking anderzijds.

Dat het opstijgen zelf, in het algemeen het gebruik van de technische dingen nog weer allerlei verbanden aangaat, zij voorloopig buiten beschouwing gelaten. Het gaat hier thans om de vraag hoe Montgolfier tot bovengenoemd resultaat kon komen, hoe het mogelijk is, dat de mensch technische dingen kan maken.

Op twee voorwaarden daartoe moet in elk geval worden gelet.

In de eerste plaats moet er iets zijn waardoor de mensch inzicht ontvangt van de dingen, de verscheidenheden; iets waardoor hij zich kan inleven in de volle werkelijkheid. Dat doet hij in de intuïtie. De mensch ziet de verscheidenheden, den eigen aard van de dingen als hij ingeving. Intuïtief beleeft de mensch de werkelijkheid, heeft hij er weet van. Hij heeft besef van het feit, dat hout iets anders is dan steen, ook als bouw materiaal; kracht iets anders is dan beweging, enz.

Dit inzicht wordt verdiept in de theoretische intuïtie.

In de tweede plaats moet er iets zijn, waarin de mensch den geschapen samenhang tussen de dingen en van al de verscheidenheden ontmoet. Het één moet hij met het ander in verband kunnen brengen. Bijvoorbeeld, dat hout kan dienen tot het overbrengen van krachten; het vallende water enorme krachten kan opwekken. Om dat verband te kunnen opmerken, moet er iets zijn, waarin de mensch boven de aspecten der tijdelijke werkelijkheid uitgaat. Daarom de vraag: hoe is hij in staat tot het zinverbindend-denken?

De Schriftgevoelige vindt in het hart des menschen het boventijdelijk concentratiepunt. Volgens de Schrift zijn uit het hart de uitgangen des levens, ligt in het hart de diepste samenhang van alle functies. Heel het menselijk bestaan is in het hart des menschen tot een eenheid geconcentreerd. Uit het hart ontspringen onze gedachten, woorden en werken; in één woord, al

onder haar invloed komt en zoo zal het ook de Japanners absorbeeren, die thans het land overweldigen. Intusschen had op die wijze het Boeddhisme in China vasten voet gekregen.

Zien wij hoe nadien dit godsdienststelsel zich over den heelen aardbodem verspreidt en vooral in Europa vasten en vruchtbaren bodem vindt, dan merken wij daarin levens één dier voetsporen Gods op, die ons in de geschiedenis der wereldgodsdiensten geteekend worden. Zulk een voetspoor is het binnendringen van het Boeddhisme in China — na eerste vestiging in haar hoofdstad Loyang als staatsgodsdienst tot uiting gekomen in het later tot hoofdstad verheven Peking. — Een later voetspoor vindt men in Jeruzalem, en de sluitsteen er van vormt Rome.

Hoe gaarne immers willen Bijbelcritici als vrucht hunner navorschingen ons doen gelooven, dat het Christendom niet een op zich zelf staande Godsdienst is, doch een uitvloeisel of uitlooper van een oer-godsdienst van heidenschen stam. Maar blijkt het Goddelijke voetspoor, in China gezet, niet reeds met duidelijkheid te wijzen op de Goddelijke verlossing, die de wereld noodig had en volbracht werd in het offer op Golgotha? En is het niet een feit, dat eeuwen na de belofte aan Abraham, den vader der geloovigen, de verlossing der Heidenen tot stand kwam, tegengewerkt door het heidensche Rome? Wijst dus dat wereldrijk Rome niet eveneens één dier geweldige voetsporen Gods aan in het drielal, waarvan wij in dit geschrift vertellen willen?

Om het eerste voetspoor duidelijk te zien, behoeven wij ons slechts naar Peking te wenden, die wonderschoone, ja de schoonste stad van het Chineesche Rijk, waarvan het wel lijkt of het Hemelsche Rijk eeuwenlang slechts geleefd heeft om die stad, zijn hoofdstad, groot te maken en steeds meer te verfraaien. Een wandeling door dit Peking, dat, door Chineesche oogen bekeken, nog niet zoo oud is, want een Chinees ziet met hetzelfde gemak op eeuwen terug in de geschiedenis van zijn land als wij op jaren, geeft een intens genot.

onze levensuitingen. Het hart is de werkplaats in het binnenste des menschen, waar de gedachten tot daden worden omgezet.

Tusschen de intuïtie en het hart is een onlosmakelijk verband. Het hart werkt door de intuïtie.

Zoo wel het een als het ander behoort tot het geschapen zijn van den mensch, als Beeld van God. De mogelijkheid tot het voeren van de heerschappij, in den vollen zin van het woord, over al het geschapene, rust in laatste instantie in de schepping van den mensch als Beeld Gods (Genesis 1:26: „laat ons menschen maken naar ons beeld, naar onze gelijkenis, en dat zij heerschappij hebben”).

§ 4. „Hoe is de verhouding van religie en techniek?”

Naast hetgeen, in onderwerping aan het gezag van de Heilige Schrift, reeds werd opgemerkt over het hart des menschen, moet thans eveneens worden vermeld, dat in het hart tevens de verhouding tot God wordt bepaald. Het hart is zoowel het punt, waar het gansche menschelek bestaan zich concentreert, als waar de mensch zijn verhouding tot God bepaalt.

Van vergoddelijking van het menschelek hart is hier geen sprake. Slechts wordt opgemerkt wat de Heilige Schrift leert.

Oorspronkelijk diende de mensch zijn God, was al zijn doen en laten gericht op God, op den dienst van God, den Schepper-Wetgever. In en door en met zijn eten en rusten, zijn bouwen en bewaren van den hof, diende de mensch den God des Verbonds, pleegde hij religie.

Wie religie zegt, zegt Verbond en omgekeerd.

In den zonde-val echter trok de mensch zijn hart af van zijn Verbonds-God, „bood hij gehoor aan het woord des duivels”.

Vanaf dit oogenblik is het hart van den mensch verdorven, zoodat het uit zich zelf onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad, gelijk Christus zegt: „want uit het hart komen voort booze bedenkingen, doodslagen, overspelen, hoererijen, dieverijen, valsche getuigenissen, lasterijen (Mattheus 15:19).

In het hart van den goddelooze heeft de zonde Gods plaats ingenomen en in plaats van Diens stem wordt de hare vernomen. Zij inspireert hem, waardoor hij de profeet wordt der zonde-macht, die hem geheel in bezit neemt en zijn wegen bepaalt. God heeft opgehouden voor hem de alles beheerschende macht te zijn. De zondige mensch verliest nu zijn leven in het tijdelijke leven, b.v. in de techniek, welke als god wordt vereerd.

Eerst wanneer de Heilige Geest door Zijn Almachtige kracht het hart vernieuwt, gaat de geloovige in bezit van het God weer dienen. Met zijn geheele hart, met geheel zijn verstand en met alle krachten.

Door dit uitgangspunt — het door den Heiligen Geest vernieuwde en in Christus op den HEERE, den God des Verbonds gerichte hart van den geloovige en, het afvallige menschenhart — is de techniek in de religie gegrond. Door de religieuze stelling-keuze in het hart des menschen, wordt van het begin af de verhouding van de techniek tegenover God bepaald.

En dus kan er sprake zijn van christelijke techniek naast christelijke kunst, — politiek enz. in tegenstelling tot wereldsche kunst, techniek, enz.

Komt men er in den zomer, dan moet men tegen de warmte kunnen, want inderdaad, warm, ja heet kan zulk een wandeling ons maken, maar spoedig vergeet men dit alles om alleen oog over te houden voor de prachtige kleurschakering, die de felle zonneschijn over het bonte tafereel werpt, dat de stad aanbiedt. Bovendien geeft de wandeling ons een ongemeenen indruk van geheimzinnigheid. Het is of wij met elken voetstap, dien wij vooruitzetten in deze grijze stad, een eeuw terugtreden in de geschiedenis. Die stad, waarvan de Keizer met zijn gezin een groot ommuurd Centrum bewoonde, waarin streng toegang verboden was aan ieder, die niet tot het gezin of de huishouding des Keizers behoorde, een verbod, zóó streng inderdaad gehandhaafd, dat nog in de vorige eeuw een Spanjaard, die zijn nieuwsgierigheid niet kon bedwingen en in den nacht over den muur der „Verboden Stad” was geklommen, zijn roekeloosheid met den dood moest bekopen, die stad biedt nog precies hetzelfde beeld als eeuwen geleden het geval was. Alleen is er nu geen „Verboden Stad” meer, want het Keizerschap is door de Revolutie van ongeveer twintig jaren geleden weggevaagd, zoodat nu geen herauten meer den Keizer vooruit behooven te gaan om het volk ijlings binnen hun steegjes en huisjes te jagen, opdat geen nieuwsgierig oog den Gebieder van het Hemelsche Rijk bespieden mocht. Maar toch is er nog Oostersche drukte genoeg overgebleven. Zie daar dien troep ezels, langzaam hun pak voortzeulend, die kameelen, karavaansgewijs aan touwen achter elkander gebonden, die kleine Mongoolsche paardjes, die zoo kittig tegen de bergen op kunnen klauwen; het is alles een bont tafereel, waarvan men de oogen niet kan losmaken. Heidensche en andere optochten, het geeft alles levendigheid en kleur aan deze wonderschoone stad. En de zon kan daarbij niet gemist worden, want die maakt Peking tot wat het anders niet zijn zou, een stad uit grijs verleden, haar ongerepte schoonheid aanbiedend in de kleur van het groote licht, dat van boven komt.

Z.

W. KRIJGER.

De scheidslijn, welke hier getrokken wordt, is geen uitvinding van menschen, doch is vrucht van den verkiezenden God, die in de wereld Zijn welbehagen doet.

Wie het licht van Gods Woord verwerpt, zal er toe moeten komen de religieuze bepaaldheid van de techniek te ontkennen en zijn vastheid zoeken in de zelfgenoegzaam verklaarde techniek, of in de soevereine menselijke persoonlijkheid.

P. W. P.

Aan een jongeren tijdgenoot.

No. 4.

Amice,

Hoe bevalt het jou tegenwoordig onder de Afgescheidenen? Nee, ik bedoel natuurlijk niet een kerkelijke titulatuur je op te dringen, want je kent waarschijnlijk geen A meer voor een B. Je hebt begrepen, dat ik, als ik jou onder de Afgescheidenen reken, je positie in het nederlandsche volk op 't oog heb. Want man, je wordt meer en meer afgescheiden, tegen wil en dank.

Ik las in „De Standaard” een artikel over de rechtspositie van een bezet land; misschien heb jij er ook wel op geleet. Die positie is maar niet aan de willekeur van den vijand overgelaten, wel neen man, daar hebben we verdragen voor; „De Standaard” herinnert er aan. Weet je, welke bepaling mij bijzonder trof? Deze: wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in handen van dengene, die het gebied heeft bezet, neemt deze alle maatregelen, die in zijn vermogen staan, teneinde voor zooveel mogelijk de openbare orde en het openbaar leven te herstellen en te verzekeren en zulks, behoudens volstrekte vermindering, met eerbiediging van de in „het land geldende wetten”. Je kunt dat lezen op de voorpagina van „De Standaard” van 18 Juni j.l.

Behoudens volstrekte vermindering moeten dus, volgens plechtig verdrag, de in ons land geldende wetten worden ontzien. Behoudens volstrekte vermindering moet dus door de vijandige mogendheid onze persvrijheid worden ontzien, en onze parlementaire staatsinrichting, en onze godsdienstvrijheid, en onze radiovereeniging, en ons recht van vergaderen, en onze christelijke school, en zoo heel veel meer. Werd er anders gehandeld, dan zou dat tegen het volkenrecht ingaan, — zooveel heb ik er van begrepen. En dat volkenrecht, daar wordt terdege mee gerekend; — dat merk je wel, als een vijandige vliegmaschine of mijnenlegger op de helling genomen wordt. Het zou dan ook tegen dat volkenrecht ingaan, indien behoudens volstrekte vermindering in het burgerlijke leven het Führer-principe werd toegepast hier in Nederland. Of indien onze staatsvorm werd veranderd.

Nu ben jij allicht geen hooge oome, zoodat je wel niet in staat zult zijn, precies de streep te zetten, waar die volstrekte vermindering optreedt. In buitengewone tijden wordt er nog al eens met de rekenmachine gewerkt: rikkettikkettik, en je krijgt de einduitkomst erg vlug op een briefje. En voordat jij op je deftige manier je potlood uit je vestjeszak gehaald hebt, om met breed gebaar den vluggen rekenmeester eens ná te rekenen, tikt zijn machine al weer verder: hij kijkt niet eens meer naar je om.

Maar er zijn er nog anderen dan die vlugge rekenmeester, die je zijn briefjes op tafel legt. Je hebt ook nog je eigen volksgenooten. Ze zijn van allerlei slag. De meesten voelen, dat ze maar eens wachten moeten op later. Ze morren niet, ze maken geen praatjes en geen heibel. Ze probeeren ook niet hun zin door te drijven. Anderen daarentegen nemen wél de kans waar. Om zoo te zeggen: ze plunderen. O nee, heelemaal niet met die plundering, die opvalt. Ze halen geen perzische tapijten uit den desolaten boedel weg, die na het duitsche bombardement van Rotterdam is achtergebleven, en ze bestelen de villa's van den Grebbeberg niet, noch snijden ze de koffers open, waarvan de eigenaars zoek zijn. En toch plunderen ze. Ze probeeren een stukje van je volksovervrijheden af te nemen. Ze maken misbruik van den critieken toestand. Ze dringen naar voren en trachten gedaan te krijgen wat hun niet lukken zou in normale tijden waarin naar alle kanten de „in het land geldende wetten” worden geëerbiedigd. Ze doen dik tegen de Joden, want er zijn duitsche autoriteiten in de buurt, — alsof die heeren zonden vergeten, dat het hier Nederland is, waar behoudens volstrekte vermindering, de wettelijke positie der Joden te eerbiedigen valt. Of, ze probeeren een bepaald radio-omroep een voorrangpositie te bezorgen, want er zijn duitsche autoriteiten in de buurt, — alsof die heeren zonden vergeten, dat het hier Nederland is, waar behoudens volstrekte vermindering de omroepvereenigingen gelijke rechten houden moeten. Of, ze probeeren hagespraken te promoveeren, en andere politieke vergaderingen tegen te werken, en de pers te dwingen in de richting van hun aller-specialste inzichten, want er zijn duitsche autoriteiten in de buurt, — alsof die heeren vergeten zouden, dat het hier Nederland is, waar behoudens volstrekte vermindering alle politieke partijen en bladen mogen staan op hun wettelijke rechten.

Deze plunderaars in smoking, of in het nog veel mooiere hemd, willen jou en mij in ons hemd laten staan. En inderdaad, dat hemd van ons is maar uniform, en dus geen uniform, waarmee we de straat op kunnen.

En alzoo willen zij ons afscheiden. Niet wij scheiden ons van hen af, doch zij scheiden ons van zich af. Zij hoopen brandstof op, en God geve, amice, dat er geen ongelukken van komen, als de generale revisie komt. Als je ze hoort, dan gebeuren er wel ongelukken: ze praten nog al eens over het uur der wraak, dat komt. En ze vertellen ons nu al, alsof zij Europa in mekaar moesten zetten, dat we heelemaal duitsch zullen worden, tenzij we het groote uur begrijpen. Ik dacht in mijn verdragsgetrouwe onnoozelheid, dat het groote uur alleen begrepen werd, indien naar het Verdrag, dat „De Standaard” afdruckte, behoudens volstrekte vermindering onze nederlandsche landswetten geëerbiedigd werden. Vooral door nederlanders zelf. Wie dat niet doet, doet on-nederlandsche handelingen, en ook on-duitsche, volgens het Verdrag. Ik denk, dat, nu minister De Geer afwezig is, minister Seyss Inquart hun dat wel aan 't verstand zal moeten brengen.

Intusschen, mijn beste, vergeet niet, waar je staat, jij met je belijdende christelijke overtuiging. Je wordt afgescheiden, man. Je hebt 't goed gehad: een paar ministers op je bondsdag, kamerleden in je verre familie allicht, en een eigen dagblad. En je dominee schreef allicht in de grootere pers. Een lintje allicht ook nog. Maar ik heb 't gevoel, dat, tenzij God wonderen doet, wij wel eens weer van onderen op zouden kunnen moeten beginnen. Net als De Cock, maar dan over heel de linie: De Cock had alleen maar kerkelijke conflicten, al lag daar ook achter een zekere gelijkshakelingspolitiek van den toenmaligen koning Willem I.

In zijn „De God der Wereld” laat Benson een figuur optreden, die de trekken van den antichrist vertoont, — naar schrijver's inzicht. 't Is Julian Felsenburgh. Hij preekt de eenheid van het Menschdom, de Moeder van allen. Duitsche, engelsche, en italiaansche hoofdsteden hadden tegelijk voor dat ideaal gebukt, en eenstemmig, enthousiast vanwege het Nieuwe Geloof, hadden ze, vereend van zin, afgescheiden, tot terdoodbrenging toe, wie er niet voor bukten. Want dezen waren de sectariërs, de onwilligen, de onvruchtbaren.

Dat zal nog een andere oorlog worden, dan de tegenwoordige, amice: kijk maar naar dat stedenlijstje. Die oorlog is er nog niet, maar hij komt op ons af. En alle leer, die van jou en mij verklaart, dat wij den dronkenmakenden droom der Humaniteit niet mee droomden, en dus Afgescheidenen zijn, rotte plekken, die men uit het lichaam der Menschheid maar uitsnijden moet, brengt ons, hagespraak of geen hagespraak, naar die toekomst heen.

Zeg, ben jij klaar?

En wil je wel offeren voor je Koning, die op een ezelsveulen reed?

Denk er eens over, en laten we samen bidden.

Je

ADOLPHUS VENATOR.

UIT DE HISTORIE

Calvijn — Castellio.

II.

Castellio werd in 1515 geboren in een Savooyseh dorpje. Zijn ouders waren arm. Toch kon hij studeren in Lyon, waar een gematigd reformatorische richting heerschte, die hervorming beoogde zonder kerkverschering. Tenslotte kwam het toch tot een breuk en toen schaarde Castellio zich onder de gereformeerden. 't Was vooral de lezing van de Institutie, die den stoot gaf tot deze keuze. Meteen kreeg hij ernstige belangstelling voor het godsdienstig leven. Hij was litterator.

In 1540 kwam hij in Straatsburg. Calvijn hield toen pensioen en Castellio kwam bij hem in huis. Dat duurde echter slechts een week, want toen een Fransche adellijke dame met haar zoon en diens knecht pensioen vroegen, heeft Calvijn Castellio bescheiden gevraagd of hij zijn plaats wilde afstaan voor den knecht, omdat er geen ruimte genoeg was. Castellio betaalde zijn kostgeld en scheidde als goed vriend. Eenigen tijd later was een van Calvijns bedienden ziek en toen heeft Castellio den zieke verpleegd in Calvijns huis. Zoo was hij daar nog eens zeven dagen tot de bediende stierf.

Castellio gaf onderwijs en hielp mee in het evangeliseeren. Vooral muntte hij uit in ziekenverzorging. De caritas van het Christelijk humanisme vond in hem een dapper held.

In dezen tijd waardeerde Calvijn hem blijkbaar hoog.

In twee brieven aan Parent, uit Worms geschreven, heet het, doe de groeten aan Sebastiaan en aan de anderen.

In 1541 was Calvijn weer op reis. Kort na zijn vertrek kwam in Straatsburg de gevreesde pest. Twee bewoners van Calvijns huis stierven. De dokters hebben toen de andere huisgenooten aangeraden het huis te verlaten. Castellio nam ze toen bij zich. Calvijn schreef toen: Wat Malherbe betreft, ik kan niet aan hem denken, zonder de uitnemende jongelieden voor mij te zien, die hem oppassen.

Toen Calvijn terugkeerde naar Genève, nam hij ook

Gebiedt.

Wilt de palen van ons laant
Schutten met u hoge hant,
Hoedte voor bedekte lagen
En voor onvoorziene slagen,
En verlaetse nimmermeer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Brenget weer den gulden tijd,
Maeckt ons dit verwoesten quyt,
Slaet u cudde weder gade,
Dat den dief haer niet en schade
Noch den huylink niet en scheer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft dat yeder soet en stil
Mach na-leven uwen wil,
Dat de groote mette cleyne
Niemant dien als u alleyne,
En hem redelijk geneer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Ghij sijt die de krijgen vuert,
Ghij sijt die de machten stuert,
Ghij cont wonderlijk behouwen,
Op u jonste¹⁾ wij vertrouwen,
Niet op ruyter ofte speer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

JACOB REVIUS.

¹⁾ Gunst.

Castellio mee. Calvijn stichtte in Genève een nieuw College naar Straatsburgsch model, waar het gymnasiale onderwijs in de letteren verbonden werd met de piëtas. Castellio werd toen hoofd van deze inrichting. Dat spreekt wel voor het groote vertrouwen, dat Calvijn in dezen litterator had.

Castellio is hard aan 't werk gegaan en heeft een eigen leerboek opgesteld. In eenvoudige samenspraken dramatiseerde hij de Bijbelsche geschiedenis. Deze „Dialogi Sacri” werden dan bij het taalonderwijs gebruikt. Tot 1792 werd dit leerboek 134 x herdrukt in vrijwel alle talen van Europa, ook toen de naam van den schrijver allang van het titelblad verdwenen was.

Ondertusschen bleef de litterator bereid voor practisch werk. Op 1 Mei 1543 schreef Calvijn aan den Raad van Genève, dat Castellio zich bereid verklaard had om naar het hospitaal te gaan om de vele pestlijders daar te troosten en te verzorgen.

De predikanten weigerden dienst. Een enkele had, naar verluidt, gezegd, dat hij liever bij den duivel ging dan naar het pesthuis. De Raad besloot, om, als 't waar was, dezen predikant te straffen.

Castellio moest nog even uistellen. Den 11den Mei werd een der predikanten gezonden, die kort daarop aan de pest overleed. Calvijn werd gespaard, omdat de kerk hem niet kon missen. Castellio werd ook voorbij gegaan. Waarom weet men niet.

De geestverwanten van Castellio gaven steeds hoog op van zijn aanbod. Ook hier is gevaar voor 't onbillijk oordeel: Calvijn hield zich schuil, Castellio bood zich toch maar aan. Van Blanchet, die ook zich aanbod, en die er 't leven bij liet, zooals honderden overkwam, spreekt men niet meer.

Intusschen blijft het te waardeeren. Castellio was inderdaad barmhartig en dapper om ellendigen te verzorgen.

Een en al onbaatzuchtigheid, de groote overgegeven gave barmhartigheid in persoon, zooals Zweig hem teekent, is hij toch blijkbaar niet geweest. Zulke menschen bestaan ook niet. Dat was alleen de mensch Jezus Christus.

Humanistische onbaatzuchtige persoonlijkheden vallen vaak zoo tegen als men ze zóo zag en als men dan naderbij komt.

Dat blijkt ook bij Castellio.

Immers, een jaar tevoren, in Aug. '42, schreef Calvijn aan Viret over moeilijkheden met Sebastiaan. Hij had ruzie met zijn familie over een erfenis. Calvijn was als vriend er aan te pas gekomen als scheidsrechter, opdat het niet ruchthaar werd en de school van Castellio in kwaden reuk zou komen. Maar hij had geen succes. Ondanks al zijn inspanning werd de twist over geldzaken niet bijgelegd en 't werd openbaar. De eene kwestie na de andere ontstond, 't ging om een geldsom en om een woning tusschen Sebastiaan en zijn zwager. Zij waren zeer verbitterd, schreef Calvijn. En — Sebastiaan heeft zich bij mij beklaagd, dat zijn tractement niet voldoende is — doch — schrijft Calvijn — ik denk, dat hij van de onzen geen verhooging zal kunnen verkrijgen. Ik tenminste twijfel of dat gelukken zal en durf het niet wagen om het te probeeren.

Drie jaar later kreeg zijn opvolger echter 50 gulden meer van den Raad.

In hoever Calvijn wat laksch is geweest in het bevorderen van het inkomen der leeraars, durf ik niet te beslissen.

Er zal wel meer achter gezeten hebben. Deze brief was gedateerd 19 Augustus en drie weken later schreef Calvijn weer een brief aan Viret, waaruit blijkt, dat zijn waardeering voor Castellio zeer gedaald is.

Castellio was bezig met een nieuwe bijbelvertaling. Als taalgeleerde — en meteen als belangstellende in het Christelijk leven — had hij zich gezet tot het geven van een min of meer vrije weergave van den

oorspronk
beste oor
persoonlij
weergegeve
het als g
en stille
geleerde
bijbel in l
scheiden
dat hij ze
begrepen
tegenstrijd
duiding, r
den en h
zoo onme
der pers
heeft in
onder do
Men zie
voorzichti
Calvijn is
zij dan o
De besc
de critisc
subjectiv
ren hier
Calvijn
persoonlij
Eenwen
tusschen
kloof tuss
vinistisc
de onzek
denker e
inderdaad
Zien w
reageert.
Calvijn
„Nu no
iets, dat u
kwam hij
instemde
ment uitg
verbeterin
bewees he
eorder als
dat hij in
toen vroe
dat ik hem
maar ik n
dat ik de
corrigeer
bij mij te
als ik een
dit niet ko
kan mij n
misschien
te twisten
scheen.
Om u te
en hoe hij
verknoot,
De Geest
nous”) (R
ons omga
hante er
niet won
verkeeren
het gansch
heden man
Wat Ca
jongensfou
De kerk, d
en de men
in een uur
baren, heb
twistzaak
't is toe
Calvijn ju
En 't is
rectie-Calv
fout, maar
Dieper w
ders, toen
kenbaar m
in een nab
hij vooral
begeerde. E
werd afgew
de hij bij
toen dat n
rector en v
Calvijn.
Calvijn
gewerkt, on
Hooglied e
gedaald ter
Ziet ge w
denken met
zij, die bet
den, zegge
kritische z
een modern
Schriftgeza
wat later m
een even g
critische z
in de term
kwam Cast
den dag.